

Britų bibliotekos, Kongreso bibliotekos ir Kanados nacionalinės bibliotekos iniciatyva dėl suderinto MARC formato įvedimo

Prielaidos, apžvalga ir dabartinė situacija

John D. BYRUM Jr.

Regioninio ir jungtinio Katalogavimo skyriaus vadovas, JAV Kongreso biblioteka

USMARC formatas yra pirmasis priimtas ir plačiai naudojamas formatas bibliografinės ir su ja susijusios informacijos pateikimui ir keitimuisi ja kompiuterinėse laikmenose. Jis pradėtas rengti 1960 m., kuomet Kongreso biblioteka sukūrė MARC formatą, įgalinusį biblioteką imtis kataloguoti leidinius, duomenis įvedant į kompiuterius. Formatas 1970 m. buvo pritaikytas knygoms. Po to buvo sukurti atitinkami USMARC formatai serialiniams leidiniams, filmams, rankraščiams, natų leidiniams ir žemėlapiams. Sudėtinis formatas, apimantis visus šiuos dokumentus, pasirodė 1976 m., ir pagaliau buvo sukurtas integruotas USMARC formatas, apimančias visas bibliotekos dokumentų rūšis.

Tuo tarpu kitos valstybinės bibliografijos tarnybos, remdamosi USMARC formatu, tokioms pat dokumentų rūšims pradėjo taikyti formatus, apibrėžiančius daugiau ar mažiau skirtingus apibūdinimus, siekdamos pritaikyti šias nuostatas bibliografinės ir su ja susijusios informacijos užrašymui. IFLA taip pat sutelkė pastangas savo formato, t.y. UNIMARC, kūrimui. Kai kurios katalogavimo tarnybos naudojo UNIMARC kaip pagrindinį formatą duomenų įvedimui ir paieškai, tačiau daugumai jų šis formatas buvo reikalingas tik duomenų pervedimui iš vieno formato į kitą. Taip naudojant UNIMARC reikėjo tobulinti ir išlaikyti programinę įrangą, įgalinančią konvertuoti duomenis iš vieno formato į kitus, padidėjo katalogavimo išlaidos. Be to, konvertavimui atlikti reikia laiko ir dėl to uždelsiamas įrašų gavimas. Todėl kai kurios bibliografijos tarnybos, siekdamos vykdyti keitimąsi duomenimis mažesnėmis pinigėmis ir laiko sąnaudomis, tyrinėja formato suderinimo galimybes.

Taigi 1994 m. lapkričio mėnesį, po daugybės preliminarinių diskusijų, Britų bibliotekos, Kongreso bibliotekos ir Kanados nacionalinės bibliotekos atstovai surengė dviejų dienų pasitarimą apsvaistinti galimybes sujungti CAN/MARC, UKMARC ir USMARC į vieną bendrą formatą. Šią iniciatyvą, kuri tapo žinoma kaip MARC formatų suderinimas, paskatino tai, kad projekte daly-

vaujančioms bibliotekoms bei jų padaliniais atsivėrė naujos perspektyvos. Britų biblioteka, Kongreso biblioteka ir Kanados nacionalinė biblioteka ypač pritarė minčiai, kad suderinus esamus formatų skirtumus bus galima keistis bibliografinė informacija geriau, greičiau ir pigiau. Sujungus šiuos tris formatus bus lengviau kataloguoti leidinius, o likusį sutaupytą laiką skirti unikalių dokumentų katalogavimui ir taip praplėsti katalogavimo apimtį; įrašai taps greičiau prieinami, nes sumažės konvertavimo būtinumas arba jo visai nebereikės atlikti. Tai akivaizdžiai suteiks naudos, nes konvertavimo programos yra brangios, daug lėšų reikia jų palaikymui ir dokumentų registravimui.

Pasitarime dalyvavusios bibliotekos numatė ir kitų privalumų, kuriuos teiktų toks suderintas formatas:

- atsakingi už fondų kaupimą darbuotojai galės greičiau pasinaudoti bibliografiniais duomenimis ir tikėtis jų didesnio tikslumo bei prieinamumo;

- informaciją teikiantys bibliotekininkai ir visi, vykstantys dialoginę informacijos paiešką, turės naudos iš paspartintos tarptautinės kryžminio katalogavimo paieškos;

- bibliotekoms, siekiančioms kurti sistemas, atsirastų papildomų pasirinkimo galimybių, kadangi padidės konkurencija tarp tiekėjų dėl išsiplėtusios rinkos, kurią bus galima aptarnauti pagal vieną formatą;

- MARC formato kūrėjai galės suvienyti jėgas ir plėsti koordinuotą veiklą. Ateityje pokyčiai bei teikiamos papildomos galimybės duomenų išlaikymui ir dokumentacijai vykdyti turėtų supaprastėti ir atpigti.

Paskatinti tokių naudingų perspektyvų, šio pirmojo pasitarimo, skirto iširti formatų suderinimo galimybes, dalyviai pateikė pranešimus apie jų naudojamų formatų skirtumus bei katalogavimo praktiką, o po to sutelkė dėmesį į tolimesnius žingsnius šiems skirtumams panaikinti. Vienos iš grupių pozicija, kurią inicijavo Britų biblioteka, Kongreso biblioteka ir Kanados nacionalinė biblioteka, buvo nustatyti esminius CAN/MARC, UKMARC ir USMARC požymius, išanalizuoti, kuris iš

formatų vienija savyje šiuos esminius požymius ir tuomet rekomenduoti jų suderinimo kryptis. Kita grupė, rūpindamasi tolimesnės veiklos kryptimi, kvietė suinteresuotus dalyvius apgalvoti pasirošimo planą dėl vieningo formato vadovybės. Be abejo, nacionalinės bibliotekos taip pat įsipareigojo atvirai ir išsamiai apsvaistinti šiuos klausimus savo padaliniuose ir atlikti įvairiapusių tyrimus bei telkti pastangas užsibrėžto tikslo - vieningo formato - sukūrimui.

Po tolesnių pasitarimų, įvykusių 1995 m. bei 1996 m. gruodžio mėnesiais, 1997 m. sausio mėnesį bei tų pačių metų vasario mėnesio 18 d., buvo sėkmingai užbaigta suderinto formato kūrimo 1-oji fazė - suderinti skirtumai tarp CAN/MARC ir USMARC, paliekant galutinius pasirengimus, reikalingus jungtinio formato idėjai įgyvendinti. Ši 2-oji fazė gali tęstis nuo 18 iki 24 mėnesių, nes reikia atlikti daug susijusio su šia programa darbo, norint užbaigti būtinus sistemos pakeitimus ir koordinuoti su padaliniais bei vartotojais atlikti atitinkamus koregavimus bei sureguliuoti sistemą.

Be to, iki šiol pasiekta nemaža pažanga, stengiantis pritaikyti šį jungtinį formatą prie UKMARC. Nors dėl daugelio skirtumų buvo prieita vieninga nuomonė, pasitvirtino, kad egzistuoja keletas išlygų. Trys bibliotekos pripažino, kad ir UKMARC, ir jungtinis USMARC bei CAN/MARC privalės išlaikyti kai kuriuos ypatingos reikšmės požymius dėl vartotojų. Pavyzdžiui, USMARC ir CAN/MARC teikia pirmenybę paieškai pagal polaukių identifikatorius, tuo tarpu UKMARC teikia pirmenybę, naudodamas paieškai bibliografinio aprašo skyrybą. Remiantis tuo, siekiama juos iš dalies sulyginti, ne-
laukiant, kol bus pasiektas visiškas formatų suderinimas. Šiam tikslui įgyvendinti reikalingas ilgesnis laikas.

Pasitarime, įvykusiame 1997 m. vasario 18 d., atstovai iš Britų bibliotekos, Kongreso bibliotekos ir Kanados nacionalinės bibliotekos susitarė sudaryti MARC suderinimo Koordinacinį komitetą, kuris toliau vykdys šį ilgiau truksiantį projektą, taip pat parengti mechanizmą, įgalinantį nagrinėti UKMARC formato ir jungtinio USMARC ir CAN/MARC formato pakeitimus bei papildymus. Komitetas atliks 4 pagrindines funkcijas:

- koordinuos naujus šių formatų suderinimo pasiekimus;

- ieškos tolesnių galimybių šiems formatams suderinti;

- užtikrins, kad tolesnė formatų raida vyktų atsižvelgiant į kitus tarptautinius standartus;

- tyrinės besikeičiančios technologijos poveikį MARC formatams.

Be Koordinacinio komiteto, buvo sukurtas MARC suderinimo Techninis patariamasis komitetas, kuris teiks patarimus techniniais klausimais bei klausimais, susijusiais su UKMARC arba jungtinio USMARC ir CAN/MARC formatų ateities raidos perspektyvomis. Žinoma, nė vienas susitarimas dėl tolesnio bendradarbiavimo nenumato kištis į egzistuojantį bendradarbiavimą tarp padalinių vietose, siekiant užtikrinti galimybę nacionalinio formato vartotojams taip pat dalyvauti rengiant ir tobulinant šiuos formatus.

Greta šios suderinto formato kūrimo iniciatyvos pažymėtini ir kiti naujaisi pasiekimai, rodantys Britų bibliotekos, Kongreso bibliotekos ir Kanados nacionalinės bibliotekos pasiryžimą bendradarbiauti katalogavimo srityje. Visos trys bibliotekos dabar rengia dalykinių rubrikų duomenų bazę, kurią jos naudoja bendrai. Visos trys bibliotekos taip pat pasirengusios toliau kurti bendrą asmenvardžių autoritetinių įrašų bazę. Visos šios bibliotekos stengiasi realizuoti bendrą anglų-amerikiečių katalogavimo taisyklių (AACR 2) taikymą. Šioje srityje didelis žingsnis buvo žengtas praėjusiais metais, kai Britų biblioteka ir Kongreso biblioteka pasirašė susitarimą, užbaigusį ginčą dėl katalogavimo taisyklių interpretavimo, formuluojant asmenvardžių pradmenis visose srityse, išskyrus kelias, kuriose egzistuojantys dideli failai turi būti pakeisti. Tuo tarpu Kongreso biblioteka ir Kanados nacionalinė biblioteka nuolat tariasi aprašomojo katalogavimo klausimais. Visi šie pasiekimai bei suderinto formato sukūrimo iniciatyva - tai istorinio bendradarbiavimo tarp Britanijos, Kanados ir JAV nacionalinių bibliotekų kertinis akmuo. Bibliotekos yra pasirengusios plėsti šią savo veiklą, dalintis bibliografinės veiklos rezultatais už savo šalių ribų.

Iš anglų k. vertė L. Slavinskiene